

Universalus dizainas: informacinės aplinkos įsivertinimo įrankis ir atmintinė

Turinys

Informacinio prieinamumo aktualumas	3
Apie įrankį.....	4
1. Elektroninių dokumentų ir (ar) susirašinėjimo elektroniniu paštu turinio prieinamumas.....	5
1.1. Teksto struktūra.....	5
1.2. Kontrastas.....	6
1.3. Šriftas.....	7
2. Spausdintos informacijos prieinamumas.....	8
3. Kalbinis supaprastinimas.....	9
4. Vizualinės informacijos prieinamumas.....	10
4.1 Iliustracijos, nuotraukos, diagramos ir kita.....	10
4.2 Lentelės	11
5. Vaizdo ir garso įrašų prieinamumas	12
6. Informacijos teikimo asmenims su negalia būdai ir formos.....	13
7. Interneto svetainėje skelbiamos nekintančios informacijos lietuvių gestų ir lengvai suprantama kalbomis rekomendacijos	14
8. Internetinio puslapio prieinamumas	16
Šaltiniai	19
Naudingos nuorodos.....	19

Informacinio prieinamumo aktualumas

2010 m. Lietuva ratifikavo [Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvenciją](#), kurios tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti asmenų su negalia visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

Siekiant tinkamai įgyvendinti konvencijos nuostatus, [Europos Komisijos 2021–2030 metų neįgalųjų teisių strategijos](#) tikslus bei [valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“](#) kryptis, Lietuva įsipareigojo sukurti palankią aplinką ir sąlygas oriam ir kokybiškam asmenų su negalia gyvenimui Lietuvoje. **Viena iš priemonių, kaip užtikrinti visų gyventojų pilnavertį gyvenimą – universalus dizainas (UD).**

Universalus dizainas – toks aplinkos, gaminių ir paslaugų kūrimas, kuris suteikia vienodą galimybę ta pačia aplinka, paslauga ar daiktu naudotis kuo didesniai žmonių ratui, neišskiriant žmonių pagal galimybes.

Informacinė aplinka – svarbi universalaus dizaino dalis. **Prieinama, suprantama ir naudojama informacija yra aktuali visiems bei svarbi visose gyvenimo srityse.** Informacijos prieinamumas yra svarbus veiksnys socialinei integracijai, savarankiškumui ir lygybei užtikrinti.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. įsigalioja **LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas** dėl informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais. Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos turės užtikrinti teisę asmenims su negalia ieškoti, gauti ir skleisti informaciją jų pasirinktu prieinamu bendravimo būdu.

Be žmogaus su negalia atskiro kreipimosi, rekomendacijos nurodo valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų **internetu svetainėse skelbti nekintamą informaciją lengvai suprantama ir lietuvių gestų kalbomis.**

Nors informacija prieinamais būdais turi būti teikiama asmenims su negalia, svarbu pabrėžti, jog informacinės aplinkos prieinamumas aktualus daug platesniai ratui žmonių. **Tinkamai pateikta ir suprantama informacija (pvz., tinkamas šrifto dydis, kontrastas, aiški teksto ar internetinių svetainių struktūra ir turinys) yra patogi ir naudinga mums visiems.**

Apie įrankį

Šis įrankis sukurtas informacinės aplinkos prieinamumui vertinti ir užtikrinti. Juo gali naudotis visi norintys geriau suprasti esamą informacinės aplinkos prieinamumo situaciją bei, esant poreikiui, lengviau identifikuoti prieinamumo prioritetus.

Įrankis yra skirtas institucijos, įstaigos ar organizacijos išorinės komunikacijos su visuomene prieinamumui gerinti. Jis taip pat gali pasitarnauti kaip atmintinė ruošiant turinį, dokumentus ar komunikuojant su tikslinėmis žmonių grupėmis.

Kaip naudoti įsivertinimo įrankį?

Įrankis suskirstytas į aštuonias dalis:

1. Elektroninių dokumentų ir susirašinėjimo elektroniniu paštu turinio prieinamumas.
2. Spausdintos informacijos prieinamumas.
3. Teksto supaprastinimas.
4. Vizualinės informacijos prieinamumas.
5. Vaizdo ir garso įrašų prieinamumas.
6. Informacijos asmenims su negalia teikimo būdai ir formos.
7. Interneto svetainėje skelbiamos nekintančios informacijos lietuvių gestų ir lengvai suprantama kalbomis rekomendacijos.
8. Internetinės svetainės prieinamumas.

Skaitydami kiekvieną teiginį (kriterijų) nuspręskite kiek jį atitinkate – ne, iš dalies arba taip. Gautus skaičius įrašykite į rezultato eilutę, kuri leis lengviau įvertinti esamą situaciją.

Svarbu paminėti, jog tinkamam įsivertinimui gali būti reikalingas komandinis darbas bei darbuotojų iš įvairių sričių įsitraukimas.

1. Elektroninių dokumentų ir (ar) susirašinėjimo elektroniniu paštu turinio prieinamumas

1.1. Teksto struktūra				
Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Svarbus tekstas išskiriamas jį paryškinant (nerekomenduojama naudoti pabrauktojo ar pasvirojo teksto).			
2	Tekstui struktūruoti naudojamos iš anksto nustatytos antraštės („stiliai“). Antraščių lygiai naudojami nuosekliai, iš eilės (pvz., skyriaus pavadinimas – pirmojo lygio antraštė, poskyrio pavadinimas – antrojo lygio antraštė ir t.t.).			
3	Antraštės įtraukiamos į turinį lengvai navigacijai.			
4	Paliekami tarpai tarp eilučių (1,1–1,5 eilutės).			
5	Naudojami skirtingi tarpai tarp eilučių, pastraipų ir skyrių.			
6	Ilgas tekstas skaidomas į skiltis.			
7	Sąrašams naudojamos „Bullets and Numbering“ funkcijos.			
8	Tekstas lygiuojamas kairėje (išskyrus antraštes, kurios gali būti centruojamos).			
9	Svarbi informacija nėra keliami į puslapio antraštes ar poraštes (angl. „header“ ir „footer“), kurių neperskaito teksto skaitymo programos.			
10	Internetinės nuorodos žymimos mėlyna spalva ir pabraukiamos (pvz., https://anta.lrv.lt)			
11	Įtraukiami puslapių numeriai (tai padeda nesumaišyti puslapių atsispausdinus dokumentą).			
Rezultatas:				

1.2. Kontrastas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Naudojamas tamsus fonas ir šviesus tekstas arba šviesus tekstas tamsiame fone, taip sukuriant didžiausią kontrastą (rekomenduojama: juodas/tamsiai mėlynas tekstas baltame ar šviesiai geltoname fone; baltas ar geltonas tekstas juodame/tamsiai mėlyname fone).			
2	Tekstas rašomas ant vienos spalvos fono.			
Rezultatas:				

Komentarai:

1. Kontrasto santykiui patikrinti galite pasinaudoti kontrasto tikrinimo programėlių pagalba:

<https://contrastchecker.com/>

<https://webaim.org/resources/contrastchecker/>

<https://colors.co/contrast-checker>

<https://www.oss-usa.com/color-check-ada-imagecompliance>

2. Normalaus dydžio tekstui (ne mažesniai nei 12 dydžio šriftui) minimalus kontrasto santykis – 4.5:1 . Didesnio dydžio šriftui (18 dydžio ar 14 dydžio paryškintu šriftu) minimalus kontrasto santykis – 3:1.

1.3. Šriftas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Naudojami Arial, Helvetica, Verdana, Calibri, Tahoma arba Georgia šriftai (nenaudojamas paplitęs Times New Roman šriftas).			
2	Naudojamas 12-tas ar didesnis šrifto dydis.			
3	Vengiama naudoti skirtingus šriftus.			
4	Vengiama įmantraus šrifto, šrifto su specialiaisiais efektais ar šešėliais.			
5	Tekstas didžiosiomis raidėmis rašomas tik jeigu yra būtina ir (ar) toks reikalavimas yra nustatytas teisės aktuose.			
Rezultatas:				

2. Spausdintos informacijos prieinamumas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Naudojamas 14 ar didesnio dydžio šriftas.			
2	Naudojami Arial, Helvetica, Verdana, Calibri, Tahoma arba Georgia šriftai.			
3	Užtikrinamas didžiausias įmanomas kontrastas tarp popieriaus ir šrifto spalvos.			
4	Užtikrinama, kad visa informacija, perteikiama spalvomis, būtų prieinama ir atsispausdinus juodai – baltu spausdintuvu (be spalvų).			
5	Tekstas neskaidomas skiltimis, jei brošiūra arba lankstinukas yra mažesnio formato nei A4.			
Rezultatas:				

3. Kalbinis supaprastinimas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X iš dalies	X Taip
1	Dalykinė informacija naudojama glaustai ir saikingai (rekomenduojama laikytis principo – viename sakinyje – viena žinutė).			
2	Naudojant santrumpas ar akronimus nurodomos jų reikšmės.			
3	Jei naudojama perkeltinė prasmė ar simboliniai palyginimai, jie glaustai paaiškinami.			
4	Žodžiai vartojami tiesiogine jų reikšme.			
5	Paaiškinama, kur interneto nuorodos veda (jei neaišku iš pačių nuorodų ar nenurodyta tekste).			
6	Pagrindinė sakinio mintis formuluojama kuo paprasčiau.			
7	Sakiniai kuo trumpesni ir paprastesni.			
Rezultatas:				

4. Vizualinės informacijos prieinamumas

4.1 Iliustracijos, nuotraukos, diagramos ir kita				
Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Naudojamas alternatyvus tekstas netekstiniams/vaizdiniais elementams, pvz.: nuotraukoms, diagramoms, paveikslėliams, logotipams (trumpai ir aiškiai aprašoma tai, kas atvaizduota netekstiniame elemente).			
2	Grafiko, diagramos ar kitos vaizdinės medžiagos informacija pateikiama ne tik spalviniu atitikmeniu, bet ir skirtingų formų užpildu (pvz., taškeliais, brūkšneliais).			
3	Atskiros grafikų, diagramų ar kitų vaizdinių elementų dalys/kategorijos turi pavadinimus.			
4	Informacija linijomis (pvz., kilimo/kritimo kreivės), vaizduojama sudaryta iš taškų, brūkšnelių ar naudojami skirtingi linijų storiai.			
5	Vengiama ant iliustracijų rašyti tekstą.			
6	Vengiama naudoti žalios ir raudonos bei mėlynos ir geltonos spalvų kombinacijas.			
7	Nenaudojama animacija elektroniniuose dokumentuose ar prezentacijose (nebent ji būtų su garsiniu vaizdavimu).			
Rezultatas:				
<p>Komentarai:</p> <p>Rengiant tekstą Word pagalba ir norint įterpti alternatyvų tekstą, tai labai lengva padaryti pažymėjus paveikslėlį ir viršutiniame meniu pasirinkus „Paveikslėlio formatas“ spustelėti „Alternatyvusis tekstas“ (angl. „Alt text“).</p>				

4.2 Lentelės

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Tarp lentelių ir aplink jas esančio teksto paliekami tarpai.			
2	Lentelių stulpeliams ir eilutėms suteikiami pavadinimai.			
3	Po lentelę pateikiamas trumpas aprašas.			
4	Lentelėms naudojami storesni ir kontrastingi kontūrai.			
5	Duomenų lentelėms pateikiamos eilučių ir stulpelių antraštės, jų turinys aprašomas alternatyviajame tekste.			
6	Informaciją pateikiant lentelėse, apsiribojama mažesniu stulpelių skaičiumi (geriau naudoti kelias mažesnes lenteles).			
7	Vengiama langelių suliejimo lentelėse.			
Rezultatas:				

5. Vaizdo ir garso įrašų prieinamumas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Vaizdo įrašams parengiamas alternatyvus tekstas arba garsinis vaizdavimas.			
2	Vaizdo ir (ar) garso valdymo elementai prieinami naudojant ekrano skaitymo programas.			
3	Vaizdo įrašai su svarbiausia ir nekintančia viešąja informacija pateikiami su vertimu į lietuvių gestų kalbą.			
4	Vaizdo įrašai pateikiami su teksto atitikmeniu – titrais (pateikiami ne tik dialogai, bet apibūdinami ir garsai bei kas vyksta aplinkui).			
5	Vaizdo įrašai pateikiami su aiškiomis antraštėmis.			
6	Naudotojas gali valdyti vaizdo įrašą (pvz., paleisti/pristabdyti, atsukti pirmyn/atgal).			
7	Naudotojas gali valdyti garso lygį.			
8	Suteikiama galimybė atsisiųsti vaizdo įrašą (nėra būtina, bet rekomenduojama).			
9	Vengiama automatinio garso ar vaizdo paleidimo.			
Rezultatas:				

Komentarai:

- Titrai rodomi ekrano apačioje;
- Ekrane vienu metu rodomos ne daugiau kaip 2 titrų eilutės;
- Ekrane titrų eilutės neturi nusidriekti per visą ekrano plotį;
- Titrų eilutę rodyti centre ir toje pačioje vietoje per visą vaizdo ir (ar) garso įrašo trukmę;
- Ekrane titrai yra balti tamsiame (juodame ar tamsiai pilkame) fone;
- Titrų teksto šrifto dydis parenkamas pagal naudojamos titravimo programos parametrus taip, kad žodžiai būtų aiškiai matomi ir lengvai įskaitomi.

6. Informacijos teikimo asmenims su negalia būdai ir formos

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Informacija teikiama lengvai suprantama kalba.			
2	Informacija teikiama lietuvių gestų kalba.			
3	Informacija teikiama Brailio raštu.			
4	Informacija teikiama garsinėmis ir (ar) vaizdinėmis priemonėmis.			
5	Informacija teikiama elektroniniais ir (ar) popieriniais dokumentais (elektroniniai dokumentai gali būti perskaitomi naudojant „Microsoft Word“, „Microsoft Excel“, PDF, „Microsoft Power Point“ ar lygiavertę programinę įrangą).			
6	Informacija teikiama susirašinėjant elektroniniu paštu.			
Rezultatas:				

Komentarai:

1. Teikiant informaciją elektroniniu PDF formatu, dokumentas turėtų būti perskaitomas ekrano skaitymo programų:

- 1) Tekstas neperteikiamas kaip paveikslėlis, o sudaromas iš tekstinio formato.
- 2) Didesniame nei 1 lapo dokumente turėtų būti antraštės.
- 3) Netinkama dalintis skenuotu dokumentu (jo neperskaito ekrano skaitymo programos).

2. Sukūrus elektroninio dokumento turinį, naudinga panaudoti „Word“ dokumento pritaikymo asmenims su regos negalia tikrinimo įrankį ir ištaisyti rastas klaidas.

7. Interneto svetainėje skelbiamos nekintančios informacijos lietuvių gestų ir lengvai suprantama kalbomis rekomendacijos

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Pateikiamas internetinės svetainės turinys, struktūra ir orientavimosi svetainėje instrukcija.			
2	Pateikiama informacija apie valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos vykdomas funkcijas, teikiamas paslaugas ir pagalbą.			
3	Pateikiami valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos kontaktai visuomenės konsultacijoms, jų darbo laikas lengvai suprantama kalba.			
4	Pateikiamos nuorodos į valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos interneto svetainėje esančią informaciją lietuvių gestų kalba ir (ar) lengvai suprantama kalba.			
5	Pateikiami svarbūs pranešimai ir (ar) kvietimai į valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos organizuojamus renginius.			
6	Pateikiamos nuorodos į dažnai užduodamų klausimų skiltį.			
Rezultatas:				

Komentarai:

1. Kai informaciją numatoma skelbti institucijos ar įstaigos interneto svetainėje **lengvai suprantama kalba**, institucija ir įstaiga parengia tekstą ar organizuoja jo parengimą šiais etapais:

- 1) Tekstas parengiamas antruoju lygiu;
- 2) Parengtas tekstas pateikiamas asmenų su intelekto negalia tikslinei grupei tikrinti;
- 3) Prireikus tekstas pataisomas;
- 4) Patikslintas tekstas skelbiamas.

Tikslinės grupės **netikrintas tekstas negali būti skelbiamas** interneto svetainėje, naudojant lengvai suprantamos kalbos ženklą:

2. Siekiant nekintančią informaciją pateikti **lietuvių gestų kalba**, būtina bendradarbiauti su tikslines konsultacijas teikiančiais specialistais, kad būtų tinkamai ir kokybiškai parengiamas turinys. Turiniui lietuvių gestų kalba žymėti turi būti naudojamas **grafinis lietuvių gestų kalbos ženklas**:

3. Tam tikrai tikslinei grupei parengtas turinys turi būti pateikiamas atskirame polapyje (dešiniajame ekrano kampe, prie kalbų pasirinkimo), siekiant lengvesnio puslapio valdymo ir greitesnio tikslinės informacijos gavimo.

8. Internetinio puslapio prieinamumas

Nr.	Kriterijus	X Ne	X Iš dalies	X Taip
1	Internetinis puslapis prieinamas saityno turinio prieinamumo gairių (angl. Web Content Accessibility Guidelines) 2 versijoje apibrėžtu AA ar aukštesniu prieinamumo lygiu arba atitinka standarto EN 301 549 reikalavimus.			
Rezultatas:				
<p>Komentarai:</p> <p>Saityno turinio prieinamumo gairių (WCAG) 2.0, 2.1 ir 2.2 versijas galima rasti čia: WCAG 2 Overview Web Accessibility Initiative (WAI) W3C (anglų k.). Rekomenduojama naudoti naujausią (WCAG 2.2) versiją.</p> <p>Europos standartą EN 301 549 (naujausią versiją) galima rasti čia: ETSI EN 301 549 - V3.2.1 - Accessibility requirements for ICT products and services</p>				

Sąvokos ir paaiškinimai

Alternatyvus tekstas (angl. „Alt text“) – tai tekstas, skirtas apibūdinti vaizdinę medžiagą tiems, kurie jos nemato. Juo trumpai ir aiškiai apibūdinama tai, kas parodyta netekstiniame turinyje, kuris publikuojamas interneto svetainėse ar socialiniuose tinkluose. Tokį tekstą perskaito asmenų su regos negalia naudojamose ekrano skaitymo programose.

Brailio raštas – lietuvių kalbai pritaikyta iškilų taškų simbolių sistema informacijai užrašyti ir skaityti.

Garsinis vaizdavimas – vienas iš audiovizualinio vertimo būdų, vizualinės informacijos perteikimas žodžiu žmonėms, turintiems regėjimo negalią ar silpnaregiams. Padeda geriau suprasti filmus, spektaklius, televizijos laidas, dailės parodas ar kitą vaizdinę medžiagą. Garsinio vaizdavimo metu žodžiais tiksliai apibūdinama vaizdinė informacija, pavyzdžiui, nupasakojamas ekrane rodomas vaizdas, veikėjų išvaizda ar jų veiksmai.

Kalbinis supaprastinimas skirtas plačiai auditorijai. Tai – siekis įstaigos teikiamą informaciją koncentruoti, mažinti „biurokratinės kalbos“ įspūdį ir daryti ją draugiška vartotojui, t. y. padėti vartotojui naudotis svetainėje teikiama informacija bei e-paslaugomis.

Lengvai suprantama kalba – paprasta ir aiškiai struktūrizuota kalba, įskaitant simbolius ir ženklus, kuria pateikiama informacija visuomenės atstovams, tarp jų skaitymo, suvokimo problemų, intelekto negalią turintiems asmenims, taip pat vaikams ir senyvo amžiaus asmenims.

Lietuvių gestų kalba – Lietuvoje vartojama lygiavertė kitoms kalboms kurčiųjų ir asmenų su klausos negalia gimtoji kalba, kuri užtikrina jų kultūrinį ir kalbinį tapatumą.

Negalia – ilgalaikis funkcinis asmens organizmo sutrikimas (asmens įgimtos ir (ar) įgytos savybės), kuris dėl aplinkos veiksnių trukdo asmeniui visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis.

Prieinama aplinka – fizinė ir informacinė aplinka (viešoji erdvė, visuomeninės ir (ar) gyvenamosios paskirties pastatas, transporto objektas, kibernetinė erdvė), kurioje asmuo su negalia gali nevaržomas būti, laisvai judėti, gauti paslaugas ir (ar) prekes, gauti ir (ar) perduoti informaciją lygiai su kitais asmenimis.

Prieinamas bendravimo būdas – sakytinės, rašytinės, garsinės ir (ar) vaizdinės informacijos perdavimas ir (ar) gavimas, naudojant Brailio raštą, garsines, vaizdines priemones, lengvai suprantamą kalbą, prieinamą informacinę aplinką.

Prieinama informacija – informacija, kuria gali naudotis visi vartotojai.

Teksto skaitymo programa – programa, kurią naudojant kompiuterio ekrane esanti informacija yra įgarsinama.

Žiniatinklio turinio prieinamumo gairės (WCAG - [Web Content Accessibility Guidelines 2.1](#)) – tai pasaulio mastu pripažintos standartinės prieinamumo gairės, kuriomis siekiama užtikrinti, kad tinklalapio turinys būtų prieinamas visiems.

Šaltiniai

1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2018). [Internetas visiems. Prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas](#)
2. LR seimas (2022). [Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindu įsakymas](#)
3. LR seimas (2023). [Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas dėl Informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais rekomendacijų patvirtinimo](#)
4. Neįgaliųjų reikalų departamentas (2023). [Prieinamos informacijos rengimo vadovas](#)

Naudingos nuorodos

1. [Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra \(ANTA\)](#)
2. [Lengvai suprantamų nuotraukų ir iliustracijų duomenų bazė, nuolat pildoma](#)
3. [Lietuvių gestų kalbos vertimo centras](#)
4. [Saityno turinio prieinamumo gairės \(WCAG\) 2.0, 2.1 ir 2.2 versijos \(anglų k.\)](#)
5. [Teksto lengvai suprantama kalba rengimo gairės](#)

Nuo 2024 m. Konsultacijų centras, kurio profesionalų komanda konsultuoja informacijos, produktų bei fizinės aplinkos prieinamumo klausimais, veiklą vykdys Asmens su negalia teisių apsaugos agentūroje.

Daugiau apie „Kurk Lietuvai“ projektą nuorodoje:

[Universalus dizainas: kaip viešajame sektoriuje kurti visiems prieinamą, suprantamą ir naudojamą aplinką? • Kurk Lietuvai \(kurkl.lt\)](#)

Autorės ir kontaktai:

Eglė Mordasaitė
„Kurk Lietuvai“ projektų vadovė
egle.mordasaite@kurkl.lt

Rugilė Dunauskaitė
„Kurk Lietuvai“ projektų vadovė
rugile.dunauskaite@kurkl.lt